ТАҚРИЗИ

муқаррризи расмӣ ба диссертатсияи Давлатов Давлат Амриддинович дар мавзӯи «Имкониятҳои педагогии рушди эҷодкории донишҷӯён тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08 – Назария ва методикаи таҳсилоти касбӣ (13.00.08.05. – Назария ва методикаи фанҳои ҷамъиятӣ (илмҳои педагогӣ)

Гузариш ба меъёрҳои байналмилалии таҳсилот зарурияти аз курсҳои такмили ихтисос гузаштани тамоми ҳайати омӯзгорону кормандони муассисаҳои таҳсилоти олии касбиро ба миён гузошта, ҳатмӣ будани истифодаи усулҳои фаъоли омӯзиш, методҳои нави таълиму тарбия, донистану татбиқ кардани техникаи компютерӣ, технологияҳои муосири иттилоотӣ ва меъёрҳои салоҳиятнокии касбиро дар ҳар як фанну ихтисос тақозо менамояд. Роҳандозии муносибати босалоҳият дар таълим маънои роҷеъ ба маводи омӯзишӣ чиро хондан, чиро донистан ва чиро иҷро карда тавонистани донишҷӯро дорад. Вобаста ба талаботи мазкур донишҷӯ бояд тасаввурот ва иттилооти амиқ дошта бошад.

Дар ибтидои диссертатсия муқаддима ва тавсифи умумии таҳқиқот зикр ёфтааст, ки барои давлати демократӣ, ки ба пешрафт ва рушду такомули давлат кӯшиш дорад, муҳим аст, ки пеш аз ҳама одамон ба шароити душвор ва тағйирёбанда мутобиқ карда шаванд ва тавонанд худро дар он бишносанд. Дар айни замон масъулияти ҳар як шахс роҷеъ ба сарнавишти худ дар аҳамияти иҷтимоӣ, касбӣ ва шахсии он хеле афзоиш ёфтааст. Вазъияти муосир, ки дар он ташаккули ҷавонон ҷараён дорад, бо мураккабӣ ва номуайянии хос тавсиф мешавад, ки ба як қатор сабабҳои шартӣ вобастагӣ дорад. Ин ҳолат бознигарӣ ва асосноккунии илмии мундариҷа, шаклҳо ва усулҳои соҳаҳои гуногуни таълимро дар муассисаҳои таълимӣ тақозо мекунад.Ҳолати мазкур бознигарӣ ва асосноккунии илмии мундариҷа, шаклҳо ва усулҳоро дар соҳаҳои гуногуни таълим дар миён гузоштааст.

Шахси дорои тафаккури эҷодии рушдкарда дорои қобилиятест, ки метавонад на танҳо мавқеи сазовори худро дар ҷомеа таъмин намояд, балки ӯ метавонад дар пешрафти ҷомеа саҳмгузор бошад. Дар робита ба ин, дар таҳсилот ва бахусус дар таҳсилоти макотиби олӣ нисбат ба ташаккули фаъолияти эҷодкории донишҷӯён талаботи баланд гузошта мешавад, ки ин барои хатмкунандагони муассисаҳои таълимӣ имконият фароҳам меорад, усулҳои нав ва намудҳои нави фаъолиятро ифшо кунанд, ба фазои касбии барои онҳо комилан нав ворид шаванд ва дар ҳолати зарурӣ самти тамоюли касби худро бознигарӣ кунанд.

Вазифаи пешбари муассисаҳои таҳсилоти олӣ омодасозии касбии

донишҷӯён ба ҳисоб меравад, ки дар раванди он мавҷудияти ҷузъи инкишофёфтаи эҷодӣ тақозо мешавад. Мафҳуми эҷодкорӣ бо мафҳуми тафаккури эҷодӣ алоқамандии зич дорад. Табиати тафаккури эҷодӣ ҳамеша мавриди таваҷҷӯҳи олимон қарор гирифтааст.

Бояд гуфт, ки доираи фанҳои табиатшиносӣ дар ҳама барномаҳои асосии таълимӣ мавҷуданд. Омӯзиши доираи фанҳои мазкур раванди пешгӯии натиҷа, муайян кардани хусусиятҳои хоси мавзӯъ ё равандро дар бар мегирад. Ин навъи фаъолиятҳо мавҷудияти тафаккури эҷодии интиқодиро фаро мегиранд. Раванди ташаккули тафаккури эҷодкории донишҷӯён бо ташкили дарси махсуси таълимӣ, алоқаманд аст, ки бо усулҳои рушддиҳандаи он, интихоби маводи таълимӣ истифода мешавад.

Маълум аст, ки таълими анъанавии фанҳои табиатшиносӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии ҷумҳурии мо ба азхудкунии пайваста ва пайдарпайи дониш асос ёфта, ба қобилияти репродуктивии донишҷӯ бо назардошти иқтидори шахсӣ ва эҷодӣ такя мекунад. Воқеият дар он аст, ки мутахассиси баландихтисоси муосирро зарур меояд, дар шароити мураккаб ва босуръат тағйирёбандаи пешрафтаи илмию техникӣ кор кунад. Ин аз ӯ пайваста такмил додани дониш, фазилати олии умумиро талаб мекунад, ки бо донишҳои амиқи махсус, малакаҳои гузаронидани тадқиқотҳои илмӣ ва муносибати эҷодӣ ба фаъолияти касбии онҳо тавъам мешавад. Мутахассисони ҷавони муосири дорои таҳсилоти олӣ, ки қобилияти худидоракунии эҷодӣ доранд, бояд барои ҳалли мушкилоти нави касбие омода бошанд, ки ҳалли ғайриистандартии эҷодиро талаб мекунанд. Ва агар дониши амиқ ба таҳкурсии омодасозии насли нави мутахассисони салоҳиятдор маҳсуб ёбад, пас такягоҳе, ки ба онҳо дар фаъолияти меҳнатии ҳаррӯза бартарӣ медиҳад, фаъолияти эҷодӣ ба ҳисоб меравад. Ин худ гувоҳи он аст, ки феълан зарурати таҳқиқи рушди эҷодкории донишҷӯён тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ аҳамияти махсус пайдо мекунад.

Боби якуми диссертатсия ба моҳият, ҷузъҳо ва хусусиятҳои рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК, ки аз 3 банд иборат буда, чунин бандхоро дарбар мегирад: масъалаирушди эҷодкории донишҷӯён дар адабиёти психологӣ ва педагогӣ (банди якум); идеяи пешбар ва омилҳои асосие, ки ба рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ таъсир мерасонанд (банди дуввум); намунаи рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК. Дар қисматҳои ин боб оид ба масъалаирушди эҷодкории донишҷӯён дар адабиёти психологӣ ва педагогӣ ибрози ақида карда шуда, таъкид гардидааст, ки ба

аввалин тадқиқоти илмии эҷодкорӣ дар психологияи ҷаҳонӣ, кори дар охири асри 19 нашрнамудаи олими англис Франсис Галтонро ворид намудан мумкин аст, ки ба омӯзиши истеъдоди зеҳнӣ дар асоси таҳлили омории натиҷаҳои фаъолияти инсон машғул буд матраҳ гаштаанд.

Дар параграфи дуюм, ки идеяи пешбар ва омилҳои асосие, ки ба рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарсҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК таъсир мерасонанд ном дошта, таъкид гардидааст, ки истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар дарси фанҳои табиатшиносӣ имкон медиҳад, ки маводи таълимӣ ҳамчун низоми тасвирҳои равшани такмилдиҳанда муаррифӣ карда шавад. Ин имкон медиҳад иттилоот (на танҳо дар асл, балки дар шакли ассоциативӣ) ба таври дарозмуддат дар хотири донишҷӯён нақш бандад. Истифодаи ТИК дар дарсҳои фанҳои табиатшиносӣ ба педагог имкон фароҳам меорад, ки механизми тафаккури хонандаро аз карахтӣ боздорад, тасаввур ва тафаккури ӯро фаъол созад.

Ба ақидаи муаллиф истифодаи ТИК дар синфҳои фанҳои табиатшиносӣ имкон медиҳад, ки ҷомеашиносии донишҷӯён баланд бардошта шавад, малакаҳои муошироти онҳо рушд ёбад, баланд бардоштани худбаҳодиҳии худи донишҷӯ сайқал ёбад ва боиси болоравии сатҳи омодагии ҳавасмандӣ ба омӯзиш гардад ва дар баробари ин ба инкишофи эҷодкории донишҷӯён тавассути ТИК дар дарси фанҳои табиатшиносӣ омилҳои зерин халал мерасонанд: канорагирӣ аз хавф; саъй кардан ба муваффақият бо ҳар роҳе; стереотипҳои қатъӣ дар тафаккур ва рафтор; мувофиқат; (конформность); арзёбии манфии тасаввурот, тахаюллот, тадқиқот; таъзим кардан дар назди шахсони обрӯманд.

Дар параграфи сеюм модели рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарсҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК оварда шудааст. Асоси методологии модели коркардаи мо барои рушди эҷодкории донишҷӯён дар синфҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК консепсияи ташаккули шахсияти эҷодӣ дар фарҳанги муосир мебошад, ки ҷузъҳои зеринро дар бар мегирад: 1. ҷузъи шахсӣ: фаъолнокӣ, стихиявӣ (бадеҳасозӣ), таҳаммулпазирӣ ба номуайянӣ (озодии нав ба нав), қобилияти гузоштан ба саҳна ва расидан ба ҳадафҳо (худтанзимкунӣ), ҳисси зарофатгӯӣ - юмор, ҳавасмандии дохилӣ, тафаккури ғайри стандартӣ. 2. ҷузъи иҷтимоӣ: қобилияти мутобиқшавӣ дар ҳама гуна шароит, дараҷаи баланди мустақилият (мустақилияти баррасӣ, қобилияти дифоъ аз андешаи худ), таҳаммулпазирии баланд. 3. ҷузъи фарҳангӣ ва эҷодӣ: рушди ҳисси эстетикӣ, низоми арзишҳои шахсӣ, фардияти эҷодӣ (иқтидор).

Маҳз ҳамин омилро ба назар гирифта Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ

Раҳмон солҳои 2020-2040-ро «Бистсолаи рушди омӯзиши фанҳои табиатшиносӣ, дақик ва риёзӣ» пешниҳод намуданд, зеро танҳо ҷаҳонбинии илмӣ ва ҷомеаи бо донишу тафаккури техникӣ мусаллаҳбуда метавонад алайҳи ҳама гуна буҳронҳо тобовар, рақобатпазир ва муваффақ бошад.

Боби дуюми диссертатсия «Технологияи рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарсҳои фанҳои табиатшиносӣ тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ» 3 бандро дар бар гирифта оид ба масъалахои зерин бахс мекунад: хусусияти шаклҳо, усулҳо ва воситаҳои рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарсҳои табиатшиносӣ тавассути воситаҳои ТИК (банди якум); технологияи татбиқи модели рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК (банди дуввум); санҷиши таҷрибавии самаранокии модели рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ тавассути ТИК (банди саввум).

Дар боб ва параграфҳои мазкур аз ҷумла омадааст, ки ҷорӣ намудани ТИК дар низоми маорифи Тоҷикистон дар замони муосир низ мубрамияти худро аз даст надода, ба афзудани миқдори муассисаҳои таълимие мусоидат карда истодааст, ки онҳо шакли анъанавии таълимро бо технологияҳои таҳсилоти фосилавӣ пурра гардонидан мехоҳанд. Ин омил аз он ҷиҳат низ муҳим шуморида мешавад, ки аксари ҷавонони имрӯза компютерҳои фардиро озодона ба кор бурда, ҷаҳонро тавассути Интернет кашф мекунанд ва маълумоти заруриро аз шабакаи глобалӣ моҳирона датрас менамоянд.

Натиҷаҳои бадастовардаи довталаб бо ягонагии дохилии диссертатсия тавъам омада, дар намуди робитаҳои байниҳамдигарӣ шакл гирифта, дар доираи таҳқиқоти назариявӣ ва амсиласозии компютерӣ, ки фарогири масъалаҳои муносибати босалоҳият дар таълим мебошанд, метавонанд дар рушди назария ва методикаи омӯзишу таълими фанни табиатшиносӣ саҳми босазо гузоранд. Нуктаҳои асосии илмӣ ва хулосаҳои диссертасионӣ тавассути усули амсиласозии компютерӣ ва модулҳои барномавии дар шакли комплекси барномаҳои объектгаро таҳияшуда асоснок гардида, тасдиқи худро ёфтаанд. Хулоса ва тавсияҳое, ки дар таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳия гардидаанд, маҳсули афкори шахсии муаллиф мебошанд.

Навгониҳои илмии таҳқиқот:

- фаҳмиши илмӣ роҷеъ ба мундариҷаи мафҳуми «рушди эҷодкории донишҷӯён» мушаххас карда шудааст;
- шароитҳои психологию педагогии рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ бо ёрии ТИК муайян карда шудаанд;
- нақши ТИК рушдкунанда дар рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарсҳои табиатшиносӣ ошкор карда шудаанд;

- барномаи рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарси фанҳои табиатшиносӣ тавассути васоити ТИК таҳия шудааст;
- самаранокии корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ роҷеъ ба рушди эҷодкории донишҷӯён дар дарсҳои фанҳои табиатшиносӣ бо ёрии ТИК муайян карда шудааст.

Интишори натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқотӣ дар 10 интишороти муаллиф инъикос ёфтаанд, ки аз онҳо 3-тояшро мақолаҳои илмии дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон банашррасида ва 7-тои боқимондаашро мақолаҳои дар дигар нашрияҳо бачопрасида, аз ҷумла дар маводҳои конференсияҳои илмии байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ташкил додаанд.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқотӣ дар шакли маърӯзаҳои илмӣ дар семинарҳои кафедраҳои «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» ва Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ш.Панҷакент баррасӣ ва муҳокима гардида, дар конфронсҳои илмӣ-амалии байналмилалӣ, минтақавӣ, ҷумҳуриявӣ ва дохилидонишгоҳӣ ба тасвиб расидаанд.

Натиҷаҳои бадастовардаи довталаб бо ягонагии дохилии диссертатсия тавъам омада, дар намуди робитаҳои байниҳамдигарӣ шакл гирифта, дар доираи таҳқиқоти назариявӣ ва амсиласозии компютерӣ, ки фарогири масъалаҳои низоми таҳсилот ва муносибати босалоҳият дар таълим мебошанд, метавонанд дар рушди назария ва методикаи омӯзишу таълими фанни информатика саҳми босазо гузоранд. Нуктаҳои асосии илмӣ ва хулосаҳои диссертасионӣ тавассути усули амсиласозии компютерӣ ва модулҳои барномавии дар шакли комплекси барномаҳои объектгаро таҳияшуда асоснок гардида, тасдиқи худро ёфтаанд. Хулоса ва тавсияҳое, ки дар таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳия гардидаанд, маҳсули афкори шахсии муаллиф мебошанд.

Автореферати диссертатсия пурра моҳият ва муҳтавои диссертатсияро ифода намуда, бобу фаслҳои он тибқи муқарароти расмие, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестасионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян шудааст, мураттаб гардидааст.

Дар диссертатсия баробари муваффақиятҳо баъзе норасоиҳо ба мушоҳида мерасад, ки ислоҳи онҳо дар оянда ба манфиати рисолаи диссертатсионии мазкур хоҳад шуд:

1. Дар рӯйхати адабиёти истифодашуда асарҳои сершумори муаллифони хориҷӣ оварда шудаанд, дар баробари ин на ҳамаи асарҳои илмии мутахассисони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ ва методикаи таълим фаъолият доранд,

оварда шудааст.

2. Фикр мекунам, ки муаллиф агар оиди масъалаи истифодаи самараноки ТИК дар фаъолияти идоракунӣ маълумот медод, самаранокии таҳқиқотро боз ҳам афзун менамуд.
3. Диссертант дар ҳолати истифодаи захираҳои электронии таълимӣ дар таълими фанни табиатшиносӣ (таҳия ва/ё татбиқ), захираҳои шабакавии таълимӣ дар корҳои беруназсинфӣ маълумоти муфассал додан ба баландшавии қимати арзишии таҳқиқот муяссар мегардид.
4. Дар диссертатсия нуқсонҳои услубию имлоӣ ва техникӣ ба мушоҳида мерасанд.

Эродҳои зикршуда ҷузъӣ ва ислоҳпазир буда, ба арзиши илмӣ-назариявӣ ва амалии рисола таъсири манфӣ намерасонанд.

Натиҷаҳои илмии таҳқиқоти мазкур муҳтавои асосии соҳаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ба мазмуни бандҳои шиносномаи ихтисоси 13.00.08 – Назария ва методикаи таҳсилоти касбӣ (13.00.08.05 - Назария ва методикаи фанҳои ҷамъиятӣ) пурра мувофиқ буда, бо назардошти хусусиятҳои соҳавии илмҳои педагогика, методикаи таълим, информатика ва технологияҳои иттилоотӣ ба таҳлили назариявӣ ва амалии робитаҳои системавӣ ва қонуниятҳои коркарду корбурди объектҳои мураккаби таҳқиқотӣ – системаҳои таҳсилотию иттилоотӣ ва махзанҳои маълумот, ки бо истифода аз усулҳои муосири коркарди иттилоот ба асосноккунии назариявии ташкили методии таҳсили фосилавӣ дар шароити муосири омодасозии мутахассисони босалоҳият дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Тоҷикистон ва болобарии самаранокии идоракунии муассисаҳои таълимӣ меорад, бахшида шудааст.

Натиҷаҳои илмии таҳқиқотӣ бо пайвандҳои байниҳамдигарии худ ва ягонагии дохилии диссертатсия шакл гирифта, дар доираи назарияи педагогика ва методикаи омӯзишу парвариш дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар, ки фарогири масъалаи муносибати босалоҳият дар таҳсилот мебошанд, дар рушди методикаи таълими фанҳои технологияи иттилоотӣ ва информатика саҳми босазо гузошта метавонанд.

Тасдиқи асоснокии нуқтаҳои калидии илмӣ ва хулосаҳои диссертасионӣ бар пояи методологияи таҳлили системавӣ, консепсияи илмии ташхиси компютерӣ, технологияҳои амсиласозӣ, усулҳои назарӣ ва амалии мутобиқ ба мавзӯъ, мақсад, вазифаҳои таҳқиқот ва натиҷаи озмоишҳои педагогӣ устуворона пойбарҷо буда, пойгоҳи асоснокӣ ва муътамадии мазмуну мундариҷаи диссертатсияро хулосаву тавсияҳои дар он шаклгирифта, натиҷаҳои илмии бо истифода аз усулҳои санҷидашудаи педагогӣ бадастомада, боэътимодӣ ва миқдори кифояи таҷрибаҳои педагогӣ, муқоисаи

онҳо бо сарчашмаҳои маълум, экспериментҳо, арзёбии натиҷаҳо дар конференсияҳо, семинарҳои илмӣ ва нашри маводи илмии таҳқиқот ташкил додаанд.

Дар матни диссертатсия маводи муаллифони дигар ва ҳиссаи ҳаммуалифон танҳо тавассути истинодоварӣ истифода гардидааст. Автореферат ва натиҷаҳои илмӣ бо эътимоди кофӣ муҳтавои таҳқиқоти гузаронидашуда ва дарунмояи асосии диссертатсияро инъикос мекунанд.

Аз ҷиҳати моҳият ва мазмун диссертатсияи Давлатов Давлат Амриддинович ба шиносномаи ихтисоси 13.00.08 – Назария ва методикаи таҳсилоти касбӣ (13.00.08.05 – Назария ва методикаи фанҳои ҷамъиятӣ) мувофиқ аст.

Дар асоси гуфтаҳои болоӣ хулоса кардан мумкин аст, ки диссертатсияи Давлатов Давлат Амриддинович таҳти унвони «Имкониятҳои педагогии рушди эҷодкории донишҷӯён тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ» кори таҳқиқотии мустақилона анҷомёфтаи илмиву тахассусӣ буда, ба талаботи Низомномаи ««Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ”- и КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021 таҳти №267 тасдиқ гардидааст, комилан ва пурра ҷавобгӯй буда, муаллифи он Давлатов Давлат Амриддинович ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.08 – назария ва методикаи таҳсилоти касбӣ (13.00.08.05 – назария ва методикаи фанҳои ҷамъиятӣ) шоиста аст.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои педагогӣ, профессори
кафедраи технология ва методикаи
таълими он МДТ “ДДХ ба номи
акад.Б.Ғафуров” Азизов Абдулатиф Абдуҳалимович

Суроға:735700, ш.Хуҷанд, гуз.Мавлонбеков 1. Тел.+992-927474115. Почтаи электр. bonumalika78@mail.ru

Имзои А.А. Азизовро тасдиқ мекунам.
Сардори РК ва КМ– и МДТ “ДДХ
ба номи акад.Б.Ғафуров” Наврузов Э.М.
20.01.2023с.